

TRANSFER PRAVILA V2 U USVAJANJU GERMANSKIH JEZIKA KAO L2

Pravilo V2 (pozicioniranje ličnog glagola na drugom mestu u rečenici) karakteristično je za većinu savremenih germanskih jezika i predstavlja jedan od najtipičnijih problema u usvajanju germanskih jezika kao L2. Cilj ovog rada je da osnovu različitih istraživanja usvajanja germanskih jezika kao L2 i L3 utvrdi u kojoj meri je pravilo V2 podložno transferu iz jednog jezičkog sistema u drugi i koji faktori utiču na taj transfer. Uzimajući u obzir istraživanja koja problemu usvajanja pravila V2 pristupaju iz različitih perspektiva (ponekad i direktno suprotstavljenih), može se uočiti da transfer ima bitnu ulogu u razvoju pravila V2, iako on ne isključuje uticaj i drugih razvojnih procesa. Transfer pravila V2 je dosledan (pozitivan i negativan) i prisutan je ne samo na sintaksičkom, već i pragmatičkom planu. Pored toga, transfer se ne vrši samo iz L1, već je moguć i iz nekog drugog L2, što znači da tipološka svojstva L1, L2 i eventualno L3 predstavljaju jedan od najvažnijih faktora u transferu pravila V2. Određena istraživanja ukazuju i na značaj drugih faktora, kao što su psihotipologija, L2 status, lingvistička i metalingvistička kompetencija i dr, što transfer pravila V2 u celini čini vrlo složenim procesom.

Ključne reči: transfer, pravilo V2, germanski jezici, sintaksa, usvajanje L2, usvajanje L3

Uvod

U ovom radu biće razmatrana jedna specifična sintaksička struktura većine savremenih germanskih jezika (tzv. pravilo V2) i njen razvoj u usvajanju germanskih jezika kao L2 kod odraslih učenika. Budući da je ovo pravilo karakteristično za tipološki bliske i srodne germanske jezike i

* Grupa za skandinavske jezike i književnosti, Katedra za germanistiku, Filološki Fakultet, Studentski trg 3, 11000 Beograd. Elektronska adresa: goranmaljan@yahoo.com

da predstavlja značajan problem u usvajanju ovih jezika kao L2, cilj rada jeste da se utvrdi zbog čega ono predstavlja razvojnu poteškoću i koji faktori utiču na njegov razvoj u međujeziku učenika. Fokus rada je na ulozi transfera u usvajanju pravila V2 te se detaljno razmatra da li je transfer (pozitivan ili negativan) u usvajanju ove strukture prisutan, na koji način se odvija i koji faktori utiču na prenošenje ove strukture iz postojećeg jezičkog znanja u L2. U radu će biti analizirana i kritički komentarisana empirijska istraživanja koja se bave usvajanjem pravila V2 u različitim germanskim jezicima (ili kombinacijama različitih V2 i ne-V2 jezika kao L1, L2 i L3), kako bi se problem transfera u usvajanju pravila V2 sagledao iz različitih perspektiva. Data istraživanja zasnivaju se na različitim teorijskim osnovama (generativizam, teorija procesabilnosti, hipoteza interfejsa itd), dok su poneka prvenstveno praktično usmerena i često kritikuju premise drugih teorijskih pristupa o usvajanju sintakse.

U prvom delu rada najpre će ukratko biti predstavljen problem pravila V2 (kao sintaksičke strukture i kao razvojnog problema u usvajanju L2) i navedena istraživanja ovog problema u usvajanju različitih germanskih jezika. U narednom poglavlju biće predstavljena i komentarisana istraživanja usvajanja pravila V2, grupisana prema odnosu prema transferu pravila V2 – počevši od istraživanja koja potpuno poriču transfer ili mu ne pridaju važnu ulogu, preko istraživanja koja se bave transferom pravila V2 iz L1 i L2, do onih koja transfer pravila V2 ne posmatraju samo na sintaksičkom, već i na pragmatičkom nivou. U završnom delu rada pregled istraživanja će biti kritički prodiskutovan, kako bi se, uzimajući u obzir različite faktore i procese, stvorila složena i jedinstvena slika o ulozi transfera pravila V2 u usvajanju germanskih L2 (u meri u kojoj je to na osnovu trenutnih saznanja moguće).

Pravilo V2 u usvajanju sintakse germanskih jezika

Takozvano pravilo V2 karakteristično je za sve savremene germanske jezike osim engleskog¹, a njegova specifičnost jeste pozicija ličnog

1 Pravilo V2 se u određenim tragovima javlja i u engleskom jeziku (pre svega u određenim kolokacijama i idiomima), budući da je bilo karakteristično za ranije faze ovog jezika (König, 1994: 554). Ipak, ove strukture ne smatraju se produk-

glagola na drugom konstituentnom mestu u nezavisnoj rečenici (u pojedinim germanskim jezicima i u zavisnoj). U slučajevima kada na prvom mestu u rečenici ne stoji subjekat dolazi do inverzije subjekta i ličnog glagola, tako što subjekat ide iza ličnog glagola (dakle, na treće mesto), te je red reči XVSO. Ovakva sintaksičko ustrojstvo tipološki je vrlo retko i karakteristično je za većinu germanskih jezika; međutim, pravilo V2 zajedničko je samo sintaksi nezavisnih rečenica, dok se red reči u zavisnim rečenicama različito uređuje u kontinentalnim zapadnoevropskim, kontinentalnim severnogermanskim (skandinavskim) i ostrvskim severnogermanskim jezicima (Askedal, 2006). Razvojni problem ovog pravila u usvajanju germanskih jezika kao L2 predstavlja činjenica da se krši doslednost SVO reda reči, koji se najčešće definiše kao nemarkirani red reči u nezavisnim rečenicama². Iako je izvesno da određene razlike u upotrebi pravila V2 u nezavisnim rečenicama postoje i među pojedinim germanskim jezicima (naročito na nivou pragmatike, o čemu će biti više reči u poglavlju 3.3), sintaksički mehanizmi inverzije su isti u svim slučajevima, te će u ovom radu biti uzeto u obzir samo pravilo V2 u nezavisnim rečenicama.

Iako upotreba pravila V2 zavisi od tipa diskursa, različita istraživanja L1 korpusa germanskih jezika ukazuju na dve činjenice – da je subjekat pojedinačno najfrekventniji konstituent na početku nezavisne rečenice, kao i da svi jezici u velikoj meri tematizuju i druge konstituente, najčešće adverbijalne. Analize pokazuju da se rečenice sa nesubjekatskom temom u većini germanskih jezika javljaju u 30–40% svih rečenica (Bohnacker, 2006: 450; Bohnacker i Rosén, 2007: 33–35), iako pojedina istraživanja ukazuju na nešto manji udeo subjekata na prvom mestu (čak i ispod 50%; Bohnacker i Rosén, 2007: 34). Ovo svojstvo sintakse germanskih jezika predstavlja veliki problem pri usvajanju tih jezika kao L2, budući da većina istraživanja pokazuje da pravilo V2 teško za usvajanje i da taj

tivnima u engleskom te se savremeni engleski analizira kao SVO jezik (Bardel i Falk, 2007: 461; Bohnacker, 2006: 447; Håkansson *et al.*, 2002: 252; Rankin, 2011: 142), što je veoma bitno za ovaj rad (budući da se na taj način kontrastira u odnosu na sve ostale germanske jezike).

2 Kontinentalni germanski jezici (holandski i nemački) u zavisnim rečenicama imaju OV red reči te je problematično utvrditi opšti nemarkirani red reči u ovim jezicima (Askedal, 2006: 191; Bohnacker, 2006: 447–448). Ipak, zbog složenosti sintakse reda reči u celini, pitanja fundamentalnog reda reči i procedura na površinskoj strukturi, kao i red reči u zavisnim rečenicama neće biti predmet ovog rada.

proces uglavnom dugo traje (Johansen, 2008: 50; Ekerot, 1995: 81). Ta pojava se najčešće objašnjava složenošću površinske strukture reda reči i određenom markiranošću pravila V2, te nedostatkom komunikativnog potencijala reda reči usled njegove formalne sintaksičke uloge (Johansen, 2008: 50). Pravilo V2 kao bitan problem u usvajanju sintakse germanskih jezika predmet je mnogih istraživanja, ponajviše nemačkog (Bohnacker, 2006; Eubank, 1993; Håkansson, Pienemann i Sayehli, 2002; Johansen, 2008; Pienemann, 1998; Meisel, Clahsenn i Pienemann, 1981; Platzak, 2001; Rankin, 2011; Schwarz i Sprouse, 1996; Vainikka i Young-Scholten, 1994) i švedskog (Bardel i Falk, 2007; Bohnacker, 2006; Bohnacker i Rosén, 2007; Ekerot, 1995; Ganuza, 2008; Pienemann i Håkansson, 1999; Platzak, 2001), ali i holandskog (Bardel i Falk, 2007; Johansen, 2008; Rankin, 2011), norveškog (Hagen, 1992; Johansen, 2008) i danskog (Lund, 1997; Holmen, 1993).

Transfer pravila V2

Budući da je pravilo V2 tipološki veoma retko, transfer iz maternjeg jezika je pojam kojim se često objašnjavaju razvojne strukture koje se javljaju pri usvajanju germanskih jezika, najčešće u vidu neprimenjivanja pravila V2, tj. dosledne upotrebe SV reda reči (XSV umesto XVS). Johanson (2008) poredi učenike norveškog kao L2 sa različitim L1 i jasno utvrđuje razliku u upotrebi pravila V2 između učenika kojima je L1 nemački ili holandski i učenika kojima je L1 ne-V2 jezik (većinom SVO jezici). Međutim, iako transfer u ovakvim slučajevima izgleda očigledno, treba imati na umu da je i sam pojam transfera dosta problematičan, kao i način na koji se on vrši. Pre svega, transfer može označavati prenos iz L1, ali i nekog drugog L2, što znatno komplikuje sliku usvajanja bilo koje jezičke strukture, te nameće pitanje da li se transfer vrši iz L1, nekog drugog L2 ili oba (što je posebno složen slučaj). Pored toga, transfer jedne složene sintaksičke strukture kao što je pravilo V2 implicira brojne logičke i praktične probleme, npr. da li su jednostavnije strukture takođe podložne transferu, da li se prenose samo pojedini aspekti pravila V2 ili sintaksa reda reči u celini, da li je transfer jedini faktor usvajanja pravila V2 i, ako nije, u kojoj meri razvojni procesi utiču na usvajanja i sl.

Zbog svih ovih faktora, uloga transfera u usvajanju složene sintaksičke strukture kakva je pravilo V2 vrlo je komplikovana i različiti pristupi ovaj problem sagledavaju iz različitih perspektiva. U ovom radu biće predstavljene analize usvajanja pravila V2 iz različitih teorijskih okvira, koji transfer u razvoju ove strukture utvrđuju u različitoj meri i različito ga objašnjavaju. Najpre će biti predstavljeni pristupi koji zapravo poriču transfer (ili bar njegovu dominantnu ulogu) u usvajanju pravila V2, koji formalno potpadaju pod okvire teorije procesabilnosti i pojedine transformaciono-generativističke pristupe. Nasuprot njima, većina radova utvrđuje transfer u nekoj meri – od pristupa koji priznaju postojanje transfer, ali daju prednosti razvojnim procesima, do onih koji transferu daju razvojni primat (pristupi punog transfera i sl). Pored toga, različiti radovi razmatraju različite faktore transfera pravila V2 – L1 učenika, dodatne L2 učenika, nivo na kome se transfer ostvaruje i sl. Naročito ilustrativna su istraživanja koja se bave različitim kombinacijama germanskih jezika kao L1 i L2 (čak i L3), budući da se na taj način sagledava i da li se (i, eventualno, na koji način) pravilo V2 prenosi između sintaksički bliskih jezika. U daljim potpoglavljima biće razmotreni različiti radovi koji se bave ovim problemima, kako bi na kraju rada mogla da se sagleda opšta slika transfera u usvajanju pravila V2 u germanskim jezicima.

Pravilo V2 kao razvojna struktura

Pojedina istraživanja baziraju se na premisi da se pravilo V2 ne prenosi u L2 (ili L3), ili barem da transfer nije dominantan faktor već se samo javlja u određenim slučajevima. Iz ove perspektive, samim time, pravilo V2 se *razvija* u međujeziku na način koji je suštinski univerzalan i koji ne zavisi od jezičkog znanja koje učenik već poseduje (čak i kada se postojanje transfera posredno priznaje, razvojni procesi u usvajanju pravila V2 ostaju jasno primarni). Određena teorijska razmatranja i istraživanja usvajanja reda reči iz generativističke perspektive definisala su usvajanje pravila V2 kao transformacije koje se vrše nezavisno od L1 i koje se u potpunosti mogu objasniti internim mehanizmima univerzalne gramatike (Meisel, Clahsen i Pienemann, 1981; Platzak, 2001). Ovakve postavke definisane su na osnovu istraživanja koja se bave usvajanjem V2 jezika

(pre svega nemačkog) kod učenika kojima je L1 ne-V2 jezik, usled čega faktori kao što su tipološka sličnost L1 i L2, kao i eventualni uticaj nekog drugog L2 nisu uzeti u obzir.

Ipak, dodatne argumente za odlučujući uticaj univerzalne gramatike u razvoju pravila V2 daju i izvesna neurolingvistička istraživanja; Platzak (2001) određuje pravilo V2 kao jezičku strukturu C-domena³ i analizira osetljivost C-domena (*C-domain vulnerability*) kod različitih tipova osoba čija kompetencija švedskog i nemačkog jezika (kao L1 ili L2) nije na ciljnom nivou – učenici L2, deca u početnim fazama učenja L1, osobe sa Brokinom afazijom i sl. Platzak (2001) utvrđuje da je razvoj C-domena univerzalan te da se složenije strukture kao što je pravilo V2 inherentno teže usvajaju (i lakše gube, u slučaju afazije) budući da u svim slučajevima postoje razvojni problemi unutar C-domena, ali ne i I-domena. Uz to, Brokina zona se lokalizuje kao odgovorna za razvoj struktura C-domena, što implicira da je usvajanje, između ostalog, pravila V2 ne samo univerzalno, nego i neurološki uslovljeno. Iako se ovo istraživanje ne bavi direktno transferom, može se izvući zaključak da su razvojni procesi jedini odgovorni za usvajanje složenih jezičkih struktura kakvo je pravilo V2.

Drugi teorijski okvir koji pravilo V2 prvenstveno definiše kao razvojnu strukturu jeste teorija procesabilnosti, u okviru koje su rađena detaljnija istraživanja koja su uzimala u obzir i faktore kao što su tipološka sličnost L1 i L2, kao i pravilo V2 u usvajanju L3. Iako se zasniva na drugačijim teorijskim premisama od generativizma, teorija procesabilnosti usvajanju pravila V2 vrlo slično pristupa – sve jezičke strukture se usvajaju na isti način, bez obzira na L1, i to hijerarhijski (Pienemann i Håkansson, 1999). Slično kao transformacije u generativizmu, teorija procesabilnosti barata pojmom *procedura* i definiše pravilo V2 kao interfrazalnu proceduru, što znači da se odvija na nivou klauze, tj. između fraza (Pienemann i Håkansson, 1999: 404). Budući da su ove procedure četvrte od pet hijerarhijskih procedura koje ova teorija postulira, a da preskakanja procedura u usvajanju L2 nema, potrebno je usvojiti tri jednostavnije procedure (leksičke, kategorijalne i frazalne) kako bi učenik bio *razvojno spreman* da usvoji

3 U određenim generativističkim pristupima jezičke strukture se grupišu u tzv. C-domen i I-domen, pri čemu se, pojednostavljeno rečeno, jednostavnije strukture grupišu u I-domen, dok je C-domen nadređen I-domenu i obuhvata sintaksički najslabije strukture (Platzak, 2001: 364–365).

pravilo V2⁴. Teorija procesabilnosti na ovaj način objašnjava složenost i lingvističku težinu pravila V2, ističući da njegovo procesuiranje u međujeziku nije moguće sve dok učenik ne prođe prethodne faze i dok nije na dovoljnom stupnju razvojne spremnosti.

Određena istraživanja usvajanja pravila V2 u švedskom i nemačkom kao L2 predstavljaju se kao potvrda postavki teorije procesabilnosti. Pienemann i Håkansson (1999) daju pregled prethodnih istraživanja o usvajanju pravila V2 kod govornika kojima je L1 nemački, a L2 švedski i rezultate tumače kao potvrdu dve suštinske pretpostavke teorije procesabilnosti – 1) da se pravilo V2 ne prenosi iz L1 i 2) da se ono razvija samostalno i na identičan način u svim slučajevima. Empirijska potvrda ovim razmatranjima nudi se u istraživanju Håkansson *et al.*, (2002), gde se na uzorku ispitanika kojima je L1 švedski, a L2 nemački dolazi do identičnih zaključaka o usvajanju pravila V2. Međutim, u ovom istraživanju eksplicitno se naglašava da transfer iz L1 nije isključen, ali da takođe zavisi od razvojne spremnosti – transfer je moguć tek onda kada je međujezik razvojno spreman da procesuiru određenu strukturu. Iako se transfer kasnije nešto konkretnije integriše u teoriju procesabilnosti (i formuliše u vidu tzv. *hipoteze o razvojno prilagođenom transferu*, Håkansson *et al.*, 2002), on se dalje ne razmatra (npr. u kojim situacijama se javlja i na koji način). Pored toga, insistiranje na konceptu razvojne spremnosti automatski isključuje mogućnost transfera pravila V2 pre nego što su usvojene neke bazičnije sintaksičke procedure (npr. nemarkirani SVO red reči ili inverzija u upitnim rečenicama).

Kritike ovog istraživanja odnose se pre svega na njegovu metodologiju – zaključak o nepostojanju transfera iz L1 švedskog u L2 nemački donosi se na osnovu zastupljenosti nesubjekatskih konstituenata na početnoj poziciji u rečenici, pri čemu se ističe da učenici kojima je L1 švedski ne tematizuju adverbijalne dopune ništa češće od učenika sa drugim L1, kao što bi se očekivalo s obzirom na tipološku sličnost L1 i L2. Bohnacker (2007: 44) navodi da frekventnost upotrebe *konteksta inverzije* ne znači

4 Usvajanje inverzije u upitnim rečenicama koje počinju upitnom reči ili frazom se u teoriji procesabilnosti smatra frazalnou strukturom, te se usvaja ranije i lakše od inverzije u deklarativnim rečenicama. Budući da je inverzija u upitnim rečenicama karakteristična i za neke ne-V2 jezike (npr. engleski ili francuski), ona neće biti razmatrana u ovom radu.

nužno da učenici nisu u stanju da inverziju koriste, te da navedeni podaci sami po sebi ne isključuju transfer. Pored toga, Håkansson *et al.*, (2002: 269) navode da je većini ispitanika nemački zapravo L3 (budući da većina govori engleski kao L2), ali da je uticaj L2 na L3 isključen jer nije kompatibilan sa podacima (Bohnacker, 2007: 44 primećuje, ipak, da navedeni rezultati mogu biti upravo posledica uticaja engleskog L2).

Sva do sada navedena istraživanja polaze od premisa da usvajanje L2 u celini podleže univerzalnim pravilima te da je uticaj postojećeg jezičkog znanja nepostojeći ili zanemarljiv u odnosu na opšte razvojne principe, te u tom kontekstu treba i posmatrati njihove zaključke. Oba ova pristupa jasno definišu pravilo V2 kao sekundarno, te da se ono, bilo transformacijama ili razvojem jezičkih procedura, izvodi iz nemarkiranog SVO reda reči (što će podstaći druga istraživanja da relativizuju ovu tvrdnju). Na taj način, oba teorijska okvira teže ne samo da detaljno objasne te univerzalne procese, već i da *predvide* razvoj različitih jezičkih struktura, iako je u određenim radovima taj striktan determinizam ublažen. Kao što je već pomenuto, teorija procesabilnosti je modifikovana tako da ipak uključi i transfer u određenim slučajevima, dok u okviru generativizma zapravo dominiraju pristupi koji transfer posmatraju kao značajan (ili čak dominantan) faktor u usvajanju L2 (o čemu će više reči biti u narednom poglavlju). Značaj ovih pristupa je u činjenici da razvojne procedure usvajanja pravila V2 koje oni postuliraju jesu u nekoj meri realne, barem u određenim situacijama, te da interni mehanizmi usvajanja L2 jesu faktor u usvajanju pravila V2 (što potvrđuje relativno sličan razvoj reda reči germanskih L2 kod učenika sa različitim L1), iako ne isključiv i apsolutan.

Transfer pravila V2 iz L1 i L2

I pored argumenata za prevashodno razvojnu prirodu usvajanja pravila V2, većina istraživanja ipak utvrđuje izvestan transfer u usvajanju ovog pravila. Određena generativistička istraživanja objašnjavaju određene transformacije u usvajanju pravila V2 u nemačkom kao L2 pomoću transfera iz ne-V2 L1 (Eubank, 1993; Vainikka i Young-Scholten, 1994) ili čak zastupaju mišljenje da je transfer u početku potpun, te da je početno stanje usvajanja L2 zapravo L1 (tzv. teorije punog transfera i punog pristupa; Schwartz i Sprouse, 1996). Prema ovom teorijskom okviru, sintaksa L1 se

u početku potpuno prenosi u međujezik, te se transfer time određuje kao osnovni faktor u usvajanju jezika uopšte (pristup univerzalnoj gramatici je takođe moguć, ali tek ako ne dolazi do pozitivnog transfera).

Transfer pravila V2 je, međutim, relativno lako uočljiv u slučajevima kada je L1 ne-V2 jezik, budući da je praktično uvek negativan. Stoga su posebno interesantni slučajevi u kojima se ispituje transfer pravila V2 u slučajevima kada su i L1 i L2 germanski V2 jezici – da li do transfera pravila V2 tim slučajevima dolazi i da li je on nužno uvek pozitivan? Većina istraživanja na oba ova pitanja daje potvrđan odgovor, iako se ne isključuju i određene specifičnosti sintaksičkih sistema pojedinačnih jezika. Johansen (2008) na primeru kontrastivnog istraživanja usvajanja norveškog kao L2 kod učenika sa različitim L1, utvrđuje da učenici kojima je L1 holandski ili nemački koriste V2 kontekste u meri koja je približna maternjim govornicima norveškog, za razliku od učenika sa drugim (ne-V2) L1. U ovom istraživanju ne analiziraju se samo greške u upotrebi pravila V2, već i varijacije različitih konteksta u kojima je inverzija moguća (utvrđujući da su neki od konteksta koji povoljno utiču na tematizovanje nesubjekatskih konstituenata npr. struktura konstituenata ili stepen leksikalizacije određenih rečeničnih konstrukcija; Johansen, 2008: 59). Zaključak ovog istraživanja je da postoje dva glavna faktora koja utiču na stepen prenošenja odnosa ličnog glagola i subjekta iz L1 i L2 – sintaksička nejasnoća (npr. sintaksički polivalentne partikule kao što je norveško *så* ili upitne fraze koje mogu ili ne moraju da povlače inverziju) i identifikacija konteksta; identifikacija se, opet, može zasnivati na inputu (bazirana na znanju) ili zaključivanju (bazirana na kontroli), što uvodi vrlo bitan faktor implicitnog i eksplicitnog znanja u razmatranje transfera. Budući da rezultati analize daju vrlo kompleksnu sliku koja se ne može objasniti samo jednim faktorom, Johansen (2008) zaključuje da se transfer pravila V2 najverovatnije dešava u kombinaciji svih ovih faktora i L1.

Pozitivan transfer pravila V2 nameće, međutim, jedno vrlo složeno pitanje – da li se ovo pravilo može prenositi pojedinačno ili se prenosi kao deo sistema (paralelno sa drugim sintaksičkim strukturama ili hijerarhijski, nakon usvajanja bazičnijih struktura)? Dok npr. teorija procesabilnosti ili hipoteza osetljivog C-domena jasno ističu da se složeno pravilo V2 ne može ni razvijati ni prenositi dok se bazičnije sintaksičke strukture ne usvoje, određena istraživanja tvrde suprotno. Bohnacker (2007) na prime-

ru govornika nemačkog koji uče švedski kao L2 ne samo da utvrđuje jasan pozitivan transfer pravila V2, već i uočava da se paralelno s time prave greške u mnogo elementarnijim sintaksičkim strukturama. Zapravo, ovo istraživanje utvrđuje pun transfer sintakse nemačkog u učenju švedskog kao L2, budući da se pozitivan transfer javlja kod istih struktura (npr. pravilo V2), a negativan kod tipološki različitih (red reči u zavisnim rečenicama). Dalja istraživanja u ovom pravcu utvrđuju pun transfer (dakle, i pozitivan i negativan) ne samo u početnim fazama učenja jezika, već i na visokim nivoima vladanja L2; na osnovu istraživanja usvajanja nemačkog kao L2 kod govornika švedskog, Bohnacker i Rosén (2007) utvrđuju da, iako je pravilo V2 u švedskom i nemačkom sa sintaksičke strane identično, određene pragmatičke razlike postoje te se ne-subjekatski konstituenti ne tematizuju na isti način u švedskom i nemačkom (o ovome će biti više reči u narednom poglavlju). Samim tim, transfer pravila V2 jeste pozitivan na sintaksičkom nivou, ali se na pragmatičkom nivou (naročito kod naprednih učenika) javlja određen negativan transfer koji uzrokuje produkciju koja je sintaksički gramatična, ali neidiomska („ne zvuči potpuno nemački“, Bohnacker i Rosén, 2007: 31). Ovakvi zaključci ukazuju na mogućnost fragmentarnog usvajanja sintakse, budući da se sintaksa na razvija univerzalnim razvojnim procesima od iste početne tačke, već da početno stanje umnogome zavisi od L1⁵. Osim što postuliraju različito početno stanje u odnosu na razvojne pristupe, prema ovim istraživanjima transfer pravila V2 jeste moguć samo na osnovu tipološkog poklapanja i ne zavisi direktno od bazičnih sintaksičkih struktura.

Još složenija slika transfera pravila V2 dobija se kada se u obzir uzme još jedan značajan faktor – uticaj L2 na usvajanje L3. Naime, transfer se ne može ograničiti samo na uticaj L1, iako je u izvesnim situacijama teško utvrditi da li je neka struktura proizvod transfera iz L1, L2 ili pak oba. Brojna navedena istraživanja ukazuju na transfer iz L1, dok izvesna tvrde da je uticaj L2, kako pozitivan tako i negativan, zapravo prisutniji u usvajanju sintakse L3, dok je uticaj L1 prisutniji u fonologiji i morfologiji L3 (Bardel i Falk, 2007; Rothman i Cabrelli Amaro, 2008). Ovakve tvrd-

5 Ova tvrdnja je sušta suprotnost teoriji procesabilnosti (ali i generativističkim pristupima koji poriču transfer u sintaksi), koja ne samo da tvrdi da je početno stanje učenja svakog L2 uvek isto (npr. SVO red reči), već i da se jezičke strukture hijerarhijski usvajaju, te se složene strukture kao što je pravilo V2 ne mogu procesuirati (dakle, ni prenositi) dok nisu usvojene sve strukture koje joj razvojno prethode.

nje bitno komplikuju jednostavne tvrdnje da pun transfer znači prenošenje svih struktura iz L1; ukoliko, na primer, sintaksički transfer iz L2 u L3 jeste realan faktor, to bi značilo da bi poznavanje nekog drugog ne-V2 L2 dovelo do negativnog transfera, čak i u slučajevima kada je L1 takođe V2 jezik (i obrnuto – kod osoba kojima je L1 ne-V2 jezik može doći do pozitivnog transfera u L3 iz nekog drugog V2 jezika koji već znaju). Veliki broj kombinacija jezika i potencijalnih uticaja koji jezici mogu da vrše jedan na drugi stvara vrlo složenu sliku transfera pravila V2, koju su određena istraživanja pokušala empirijski da razjasne.

Polazeći od već pomenutih premisa da je transfer pravila V2 ne samo moguć nego i realan, te da ne zavisi od hijerarhijskog ustrojstva sintakse bilo izvornog ili ciljnog jezika, Bohnacker (2006) kontrastira usvajanje nemačkog kod govornika švedskog koji govore i engleski (nemački je L3) i onih koji ne govore engleski (nemački je L2). Analiza produkcije u dva navrata (nakon 4 meseca i 9 meseci) pokazala je da učenici kojima je nemački L2 praktično ne greše u upotrebi pravila V2, dok učenici koji govore engleski greše u značajnoj meri (41% svih rečenica gde subjekat nije na prvom mestu imaju XSV umesto XVS reda reči; Bohnacker, 2006: 466). Bohnacker (2006) zaključuje da poznavanje nekog ne-V2 jezika u velikoj meri može da poništi pozitivan transfer iz L1, te se time delom mogu objasniti i rezultati istraživanja koji tvrde da transfera pravila V2 nema čak i u slučajevima kada su i L1 i L2 V2 jezici⁶. Ipak, i pored vrlo detaljne analize, istraživanje je sprovedeno na veoma malom uzorku – po tri ispitanika u obe grupe (i to penzioneri, budući da je izuzetno teško naći Šveđane koji ne govore nimalo engleskog, Bohnacker, 2006: 456–457) – što može dovesti u pitanje pouzdanost i univerzalnost uočenih procesa. To, međutim, ne mora nužno biti slučaj budući da i neka druga istraživanja dolaze do sličnih zaključaka. Bardel i Falk (2007) u istraživanju u kome se bave usvajanjem različitih sintaksičkih struktura (između ostalog i pravila V2) u različitim kombinacijama švedskog, holandskog i nemačkog kao

6 Ova tvrdnja predstavlja direktan odgovor na Håkansson *et al.* (2002), pri čemu Bohnacker (2006) ističe da nepoklapanje upotrebe V2 konteksta u L1 i jeziku koji se uči nije dokaz da do transfera ne dolazi, nego da je u pitanju zapravo negativan transfer iz L2 u L3. Bohnacker takođe ističe da velika većina Skandinavaca govori engleski kao L2, te je njima nemački (ili neki drugi jezik) praktično uvek L3, te da većina istraživanja zanemaruju tu činjenicu i koncentrišu se samo na uticaj L1 (Bohnacker, 2006: 444–446).

L1, L2 i L3 (ciljni jezici, tj. L3, su u svim slučajevima švedski i holandski) zaključuju da L2 ima veći uticaj od L1 na usvajanje sintakse L3, tj. da sintaksa L2 filtrira uticaj L1 (Bardel i Falk, 2007: 480).

Razlozi zbog kojih se sintaksa L2 lakše prenosi u L3 od sintakse L1 mogu biti razni; Bohnacker (2006) navodi vladanje L2 na visokom nivou, skorost upotrebe L2 (*recency of use*) i psihotipologiju, dok Bardel i Falk (2007) navode tipologiju, ali i tzv. L2 status. Nivo kompetencije L2, kao eventualno i intenzitet i skorost upotrebe L2, jesu faktori koji su bitni da do transfera iz L2 dođe, iako ne objašnjavaju zašto i u kojim slučajevima do njega dolazi. Bohnacker (2006: 480) ističe da je subjektivna percepcija tipološke sličnosti (tj. psihotipologija) jedan od faktora koji povećava šanse prenošenja jezičkih struktura, dok Bardel i Falk (2007: 460) daju prednost L2 statusu, tj. tendenciji da L2 ima veći uticaj od L1 na usvajanje L3. Ovaj zaključak one baziraju na činjenici da se lakše prenose tipološki različite strukture iz L2 nego tipološki slične strukture iz L1, što prema njima isključuje (psiho)tipologiju. Uticaj L2 na usvajanje pravila V2 u L3, u svakom slučaju, ukazuje na vrlo složene procese u razvoju ove strukture u usvajanju V2 jezika, što može ukazivati na činjenicu da se ne mogu svi slučajevi usvajanja pravila V2 tretirati jednako, već da različite kombinacije L1, već poznatih L2 kao i njihovih tipologija određuju specifičnost svake situacije usvajanja pravila V2.

Transfer pravila V2 u interfejsu sintakse i pragmatike

Problematičnost pravila V2 najčešće se objašnjava njegovom sintaksičkom složenošću, budući da ova struktura nema nikakvu komunikativnu funkciju niti se ostvaruje na semantičkom ili pragmatičkom planu (Johansen, 2008: 52). Međutim, iako primarno jeste formalna sintaksička struktura, jedna od uloga pravila V2 jeste da omogući (strogo regulisanu) mogućnost tematske varijacije rečenice, što znači da ono ipak ima određenu pragmatičku ulogu, kao i ulogu u formiranju šireg diskursa (Ekerot, 1995: 100–118). Većina istraživanja usvajanja pravila V2, kao što se može primetiti iz dosadašnjeg izlaganja, odnosi se na formalnu stranu ove strukture, dok se tek poneka osvrću i na funkcionalne aspekte pravila V2.

Naime, kada je reč o pozitivnom transferu iz jednog V2 jezika u drugi, najčešće se polazi od toga da su pravila V2 u oba jezika identična

te da do pozitivnog transfera ili ne dolazi uopšte ili dolazi potpuno (što većina autora ipak smatra). Međutim, Bohnacker i Rosén (2007) analiziraju funkcionalnu razliku u upotrebi pravila V2 u nemačkom i švedskom jeziku i zaključuju da se ove strukture, iako sintaksički jesu identične, ne koriste uvek u istim kontekstima. Razlika između nemačkog i švedskog je pragmatička, budući da švedski jezik teži da informativno teške elemente stavlja na kraj, a nemački češće na početak; usled toga, u švedskom se češće tematizuju konstituenti manje informativne vrednosti (partikule, modalni adverbijali, formalni subjekat *det* i *sl*), dok je u nemačkom fundament opterećeniji složenijim formama (frazama i zavisnim rečenicama u raznim funkcijama, pe svega adverbijalnim, Bohnacker i Rosén, 2007: 36–40). Ove razlike nisu, dakle, sintaksičke i ne utiču direktno na transfer samog pravila V2; kao što autori tvrde, sasvim je izvesno da se pravilo V2 kao forma dosledno prenosi iz jednog V2 jezika u drugi, iako se primenjuje u pojedinim slučajevima kada to u ciljnom jeziku nije karakteristično, zbog čega se određene strukture u produkciji mogu percipirati kao neadekvatne inverzije (Bohnacker i Rosén, 2007: 31).

Ovim problemom bavi se i Rankin (2011) u istraživanju koje se bavi usvajanjem engleskog kao L2 kod govornika kojima su L1 holandski, nemački i francuski. U pitanju su studenti engleskog jezika koji njime vladaju na visokom nivou i kod kojih se može reći da je L2 sintaksa u najvećoj meri usvojena. Međutim, i na ovim visokim nivoima postoji određena (iako minimalna) opcionalnost u upotrebi pravila V2, koje se ipak prenosi iz holandskog i nemačkog L1 u engleski; taj transfer nije sintaksički, već pragmatički, budući da se na visokim nivoima vladanja L2 prenose određene sheme tematizacije iz maternjeg jezika (*L1 preference for topicalization structure*; Rankin, 2011: 139). Ovi zaključci se formulišu u okviru hipoteze interfejsa, prema kojoj pravilo V2 zapravo predstavlja interfejs sintakse i pragmatike, pri čemu su obe dimenzije podložne transferu (Rankin, 2011: 155). I Rankin (2011) i Bohnacker i Rosén (2007: 52) uočavaju da su pragmatički aspekti manje uočljivi od sintaksičkih, te da do transfera pragmatičkih aspekata pravila V2 dolazi na višim nivoima vladanja jezikom. Dok negativan transfer u sintaksi dovodi do netačnih (tj. negramatičnih) struktura u produkciji, negativan transfer na pragmatičkom nivou dovodi do neadekvatnih struktura, koje se uočavaju na visokim nivoima vladanja L2 kada sama sintaksa više ne

predstavlja problem. Rankin (2011) zato ne objašnjava transfer na visokom nivou nekim posebnim sintaksičkim procedurama već ističe, kao i Bohnacker i Rosén (2007), da je u pitanju dosledan transfer iz L1, koji je pozitivan na sintaksičkom nivou, dok na pragmatičkom može biti i pozitivan, ali i negativan.

Uzimajući u obzir transfer ne samo iz L1, već i L2, može se pretpostaviti da transfer u inerfejsu sintakse i pragmatike nije ograničen samo na uticaj L1. Istraživanja koja se bave ovako složenim odnosima, međutim, nema dovoljno da bi se o transferu pragmatičkih aspekata pravila V2 iz L2 u L3 moglo pouzdano govoriti. Posrednu potvrdu ove tvrdnje daje Bohnacker (2006), gde se neke od grešaka izostavljanja inverzije kod govornika kom je L1 švedski, a L3 nemački, objašnjavaju upravo uticajem pragmatike engleskog L2 (ustaljene partikule i tipična tema engleskih rečenica; Bohnacker, 2006: 472). Dok određena istraživanja tvrde da je transfer sintakse (ili barem određenih sintaksičkih struktura, uključujući i pravilo V2) uobičajeniji iz L2 u L3, nego iz L1 u L3 (ili iz L1 filtriranjem kroz sintaksu L2), transfer pragmatičkih struktura iz L2 u L3 nije dovoljno istraživan, naročito kada su u pitanju veoma složene relacije kao što je interfejs sintakse i diskursa/pragmatike. Iako transfer, u različitim mogućim kombinacijama, u ovom slučaju svakako nije isključen (naprotiv – vrlo je izgledan), dalja empirijska istraživanja su neophodna da bi se ovaj proces detaljnije mogao sagledati.

Diskusija i zaključak

Iz većine izloženih istraživanja može se izvući zaključak da pravilo V2 podleže transferu (kako negativnom tako i pozitivnom) iz postojećeg jezičkog znanja u novi jezik koji se usvaja. Istraživanja germanskih V2 jezika kod govornika tipološki različitih L1 (španskog, turskog, korejskog, arapskog itd.) ukazuju na određene sličnosti u greškama nekorišćenja pravila V2, iako većina uočava i specifičan sintaksički transfer iz L1 (Eubank, 1993; Lund, 1997; Johansen, 2008; Schwarz & Sprouse, 1996; Vainikka & Young-Scholten, 1994). Određene univerzalne tendencije u usvajanju reda reči se u pojedinim slučajevima mogu ustanoviti (kao što npr. Håkanson i Pienemann (1999) predstavljaju razvojnu shemu usvajanja švedskog reda

reči), iako se pomoću njih ne može objasniti celokupan proces usvajanja pravila V2 (Bohnacker, 2006). Da je transfer u usvajanju pravila V2 ne samo realan, već i dosledan, najlakše se može uočiti upravo u primerima pozitivnog transfera, koji je moguć samo u slučajevima kada učenik već govori neki V2 jezik. Najveći broj istraživanja koja se bave upravo ovakvim situacijama uočavaju jasan pozitivan transfer, te odstupanje od univerzalnih procedura usvajanja germanske sintakse, tako što se pravilo V2 prenosi nezavisno od drugih aspekata reda reči (Bardel & Falk, 2007; Bohnacker, 2006; Johansen, 2008). Pored toga, transfer se uočava ne samo na čisto formalnom (sintaksičkom) nivou, već i pragmatičkom – budući da pravilo V2 ima ulogu u isticanju teme rečenice, pragmatički obrasci se takođe mogu prenositi, što može uzrokovati transfer (najčešće negativan) u upotrebi pravila V2 na nivou adekvatnosti, čak i ako ono nije sintaksički problematično (Bohnacker & Rosén, 2007; Rankin, 2011).

Ukoliko se, pak, pozitivan transfer uzme kao neproblematičan, postavlja se pitanje da li se u greškama pri usvajanju germanskih L2 kod govornika tipološki različitih L1 radi o negativnom transferu ili univerzalnim razvojnim procesima. Činjenica da se slične razvojne greške u usvajanju pravila V2 zapažaju kod govornika L1 sa vrlo različitim tipologijama (SVO, SOV, VSO) upućuju na izvesne univerzalne razvojne procese, dok, s druge strane, empirijski podaci ukazuju i na transfer sintaksičkih struktura specifičnih za određene L1 (naročito kada se u obzir uzmu i drugi aspekti reda reči). Sasvim je izgledno, stoga, da ova dva procesa ne isključuju jedan drugi, te da su u određenoj meri oba prisutna u usvajanju sintakse germanskih jezika. Štaviše, moguće je da određene razvojne procedure (npr. tendencija ka doslednom SV redu reči) i negativan transfer iz L1 pospješuju jedna drugu, te zajednički otežavaju usvajanje pravila V2 (što bi objasnilo uobičajenu percepciju pravila V2 kao veoma teškog u usvajanju L2). Transfer pravila V2 je, prema takvom tumačenju, ne samo prisutan, već i dosledan (i pozitivan i negativan), mada ne i jedini faktor u usvajanju tog pravila. Prema tome, opšti razvojni procesi takođe mogu biti realne procedure, ali ne i univerzalne, budući da postojeće jezičko znanje takođe ima uticaja i umnogome određuje ne samo početno stanje u usvajanju reda reči germanskih jezika, već i dalji tok tog procesa.⁷

⁷ To ne znači da određene razvojne sheme u usvajanju reda reči ne postoje, već da njih mogu relativizovati drugi faktori, ponajpre tipologija L1 ili nekog već

Dosledan transfer reda reči sam po sebi takođe nije neproblematičan, budući da se jezičke strukture mogu prenositi ne samo iz L1, već i iz nekog drugog L2 – kao što je razmotreno u ovom radu, određena istraživanja ukazuju na specifičan transfer pravila V2 iz L2 ili posredstvom L2 (Bardel & Falk, 2007; Bohnacker, 2006). Ukoliko raspored osnovnih rečeničnih konstituenata podleže doslednom transferu, postavlja se pitanje kako se transfer odvija u različitim kombinacijama L1 i već poznatog L2. Budući da određena istraživanja ukazuju na tendenciju da se sintaksičke strukture lakše prenosi iz L2 u L3 (Bardel & Falk, 2007; Foote, 2009) nego iz L1 u L3, poznavanje određenog L2 bi imalo bitan (ili čak odlučujuć) efekat na usvajanje pravila V2 u L3. Iako određena istraživanja usvajanja germanskih jezika potkrepljuju ovu tvrdnju (npr. greške u upotrebi pravila V2 u kombinaciji L1 švedski, L2 engleski, L3 nemački, gde dominira negativan transfer iz engleskog), još uvek nema dovoljno empirijskih podataka koji bi pokrili različite kombinacije V2 i ne-V2 jezika, kako bi se pouzdano utvrdilo da li je u slučajevima usvajanja L3 zaista dominantan transfer iz L2 (bilo pozitivan ili negativan) ili se prenosi mogu kombinovati (npr. zajednički pozitivan transfer iz L1 i iz L2). Može se, ipak, zaključiti da L2 ima uticaja na usvajanje pravila V2 u L3, te da je proces usvajanja germanskih L3 sa različitim tipologijama L1 i L2 kvalitativno drugačiji od situacija kada je transfer moguć samo iz L1.

Izvesno je i u ovom slučaju da se pozitivni i negativni uticaji iz različitih jezičkih sistema koji su dostupni učeniku mogu kombinovati na različite načine, zavisno od brojnih drugih faktora (kako jezičkih tako i vanjezičkih). Jezička tipologija, psihotipologija, interfejs sintakse i pragmatike, skorost upotrebe jezika, L2 status samo su neki od faktora koji se navode kao objašnjenja za karakterističan transfer pravila V2 iz L1 i/ili L2 (Bardel & Falk, 2007; Bohnacker, 2006; Johansen, 2008; Rankin, 2011); budući da neki od ovih faktora nisu vezani za svojstva samog jezičkog sistema, njihov eventualni uticaj implicira da se transfer pravila V2 ne može uopštiti, već da se moraju uzeti u obzir specifičnosti svake situacije usvajanja nekog germanskog L2 (ili L3). Činjenica da veliki broj faktora ima

poznatog L2. Usvajanje pravila V2 bi se, stoga, odvijalo na drugačiji način u zavisnosti od toga da li učenik već govori neki V2 jezik (dok se ni u svim slučajevima sa različitim L1 ne bi mogle isključiti određene razlike uzrokovane specifičnim negativnim transferom).

uticaja na razvoj pravila V2 u međujeziku (te da se oni nužno ne isključuju međusobno) znači da se dati razvojni proces ne može uvek predvideti samo na osnovu tipologije L2 ili L1, ali se može zaključiti da pravilo V2 ima veliki potencijal da se prenosi iz postojećeg jezičkog znanja učenika u L2 (ili L3) koji se usvaja, te da taj transfer (bilo pozitivan ili negativan) uglavnom jeste prisutan u usvajanju germanske sintakse, barem u nekoj meri. Pored toga, transfer se može dešavati i iz L1 i L2, s naznakama da L2 možda ima i značajniji uticaj na usvajanje sintaksičkih struktura od L1. Budući da transfer, kao i drugi razvojni procesi u usvajanju L2, može biti relativizovan usled uticaja različitih jezičkih i vanjezičkih faktora, dalja istraživanja usvajanja pravila V2 treba da uzmu u obzir i te druge faktore (različite kombinacije germanskih i negermanskih L1, L2 i L3, lingvističku i metalingvističku kompetenciju učenika, formalne i pragmatičke aspekte pravila V2 itd.) kako bi se proces usvajanja složenih sintaksičkih struktura što bolje objasnio.

Literatura

- Askedal, J. (2006). Some typological differences between the modern Germanic languages in a historical and geographical perspective. *Tidsskrift for sprogforskning* 4/1, 187–207. doi: <http://dx.doi.org/10.7146/tfs.v4i1.317>
- Bardel, C. & Falk, Y. (2007). The role of the second language in third language acquisition: the case of Germanic syntax. *Second language research* 23/4, 459–484.
- Bohnacker, U. & Rosén, C. (2007). Transferring information-structural patterns from Swedish to German. *Proceedings of the 2nd conference on generative approaches to language acquisition North America (GALANA)*, 27–38.
- Bohnacker, U. (2006). When Swedes begin to learn German: from V2 to V2. *Second Language Research* 22, 443–486
- Bohnacker, U. (2007). On the “vulnerability” of syntactic domains in Swedish and German. *Language acquisition* 14/1, 31–73.
- Ekerot, L. J. (1995). *Ordföljd, tempus, bestämdhet: föreläsningar om svenska som andra språk*. Malmö: Gleerups förlag.

- Eubank, L. (1993). On the transfer of parametric values in L2 development. *Language Acquisition* 3, 183–208.
- Foote, R. (2009). Transfer in L3 acquisition: the role of typology. Leung, I. Y. (ur.), *Third language acquisition and universal grammar*. (str. 89–114). Multilingual matters
- Ganuza, N. (2008). *Syntactic variation in the Swedish of adolescents in multilingual urban settings: subject-verb order in declaratives, questions and subordinate clauses*. Doctoral thesis. Stockholm: Stockholm University, Center for research on bilingualism
- Hagen, J. E. (1992). Felinvertering, overinvertering og underinvertering. *Norsk som andrespråk* 15, 27–38.
- Håkansson, G., Pienemann, M. & Sayehli, S. (2002). Transfer and typological proximity in the context of second language processing. *Second language research* 18/3, 250–273.
- Holmen, A. (1993). Syntactic development in Danish L2. Hyltenstam, K. & Viberg, Å. (ur.), *Progression and regression in language*. (str. 267–288). Cambridge University Press
- Johansen, H. (2008) Inversjon i norsk innlærerspråk. En undersøkelse av variasjonsmønstre i skrevne tekster. *Norsk som andrespråk* 24, 50–71.
- König, E. (1994). English. König, E. & van der Auwera (ur.), *The Germanic languages*. (str. 532–565). Routledge
- Lund, K. (1997). *Lærer alle dansk på samme måde? En længdeundersøgelse af voksnes tilegnelse af dansk som andetsprog*. Herning: Special-pædagogisk forlag
- Meisel, J., Clahsen, H. & Pienemann, M. (1981). On determining developmental stages in natural second language acquisition. *Studies in second language acquisition* 3: 109–135.
- Pienemann, M. & Håkansson, G. (1999). A unified approach towards the development of Swedish as L2: a processability account. *Studies in second language acquisition* 21, 383–420.
- Platzak, C. (2001). The vulnerable C-domain. *Brain and language* 77, 364–377.
- Rankin, T. (2011). The transfer of V2: inversion and negation in German and Dutch learners of English. *International journal of bilingualism* 16/1, 139–158.
- Rothman, J. & Cabrelli Amaro, J. (2010). What variables condition syntactic transfer? A look at the L3 initial state. *Second language research*

26/2, 189–218.

Schwartz, B. & Sprouse, R. (1996). L2 cognitive states and the Full Transfer/Full Access model. *Second language research* 12, 40–72.

Vainikka, A. & Young-Scholten, M. (1994). Direct access to X' theory: evidence from Korean and Turkish adults learning German. Hoekstra, T. & Schwartz, B. (ur.), *Language acquisition studies in generative grammar*. (str. 265–316). Amsterdam: John Benjamins

Goran Đ. Maljan

Summary

TRANSFER OF V2 RULE IN ACQUISITION OF GERMANIC LANGUAGES AS L2

V2 rule, which states that the finite verb always comes second in a main clause, is characteristic of all modern Germanic languages except Modern English, and as large amount of research shows it represents a significant problem in acquiring Germanic languages as L2. This paper represents an overview of research on acquisition of V2 rule in different Germanic L2 or L3 (German, Swedish, Dutch, Norwegian and Danish), from different theoretical perspectives. The aim of the paper is to critically address these analyses and to shape a complex and consistent picture of transfer of V2 rule by examining the empirical data and factors that influence it. As this paper shows, transfer of V2 rule is not just possible but present in acquisition of both syntax and pragmatics; it is, however, greatly complicated by possible universal acquisition procedures (which may hinder or reinforce transfer), as well as by a number of other factors that determine the source language of transfer (L1 or possibly L2), its intensity, positive or negative effect etc. Some of these factors, such as psychotypology, L2 status, linguistic and metalinguistic awareness etc, have been identified as potentially important in transfer of V2 rule, even though further research is necessary to precisely determine their role in this process. All these factors (and possibly some other) have to be taken into consideration when analysing transfer of V2 rule, in order to fully explain how a complex syntactic structure such as this is acquired in L2.

Key words: transfer, V2 rule, Germanic languages, syntax, L2 acquisition, L3 acquisition